

Київський національний торговельно-економічний університет
Кафедра адміністративного, фінансового та інформаційного права

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

Правове регулювання здійснення фінансового моніторингу

Студентки 2 курсу, 6
групи,
спеціальності 081 «Право»,
спеціалізації «Фінансове
право»

Науковий керівник
к.ю.н., доцент

Гарант освітньої програми
к.ю.н., професор

Пількевич Дар'ї Юріївни

Сударенко Олена
Володимирівна

Ніколаєва Людмила
Вікторівна

Київ 2020

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ	
1.1. Сутність фінансового моніторингу.....	7
1.2. Принципи фінансового моніторингу.....	12
1.3. Генеза правового регулювання фінансового моніторингу в Україні.....	14
РОЗДІЛ 2. СУБ'ЄКТИ, ЩО УПОВНОВАЖЕНІ ЗДІЙСНЮВАТИ ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ТА ЗАХОДИ ВПЛИВУ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ПОРУШНИКІВ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ	
2.1. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу	27
2.2. Суб'єкти державного фінансового моніторингу та заходи впливу, які вони уповноважені застосовувати до порушників.....	35
2.3. Державна служба фінансового моніторингу як основний суб'єкт державного контролю у сфері фінансового моніторингу.....	41
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	48
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53

ВСТУП

Актуальність проблеми. З часів здобуття Україною незалежності одним із першочергових завдань розбудови демократичної, соціальної та правової держави стало формування власної законодавчої бази, у тому числі і в галузі фінансового права. Робота в цій сфері полягає в комплексному оновленні законодавства, яке повинно відповідати міжнародним стандартам. Відповідних змін потребує і законодавство про здійснення фінансового моніторингу. Актуальність дослідження цієї теми полягає у вирішенні проблем, що виникають при застосуванні норм законодавства при здійсненні фінансового моніторингу, а також прагненням України вступити до Європейського Співтовариства, що потребує приведення національного законодавства у відповідність до законодавства ЄС та його членів. У сучасній Україні відбуваються складні процеси реформування правової системи. Важливою їх частиною є ті зміни, що відбуваються в межах правового регулювання здійснення фінансового моніторингу. Аналіз останніх наукових досліджень та публікацій свідчить, що проблематика правового регулювання здійснення фінансового моніторингу досить широко представлена в публікаціях вітчизняних вчених. Проте існує цілий ряд проблем, що потребують подальшого і поглибленого вивчення.

Наразі у вітчизняному законодавстві, що регулює питання здійснення фінансового моніторингу, відбуваються зміни. Задля правильного практичного застосування цих новацій, необхідно звернути увагу на етапи розвитку законодавства у сфері фінансового моніторингу, ретельно порівняти кожен з них, звернути увагу на теоретичне опрацювання вказаної сфери та на недоліки, які, незважаючи на впроваджені зміни, залишаються і досі.

Відсутність комплексного дослідження питань правового регулювання фінансового моніторингу в Україні з точки зору науки фінансового права спонукала до вивчення загальних питань на основі наукових доробок представників теорії держави та права. Питання запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів,

одержаних злочинним шляхом, і фінансуванню тероризму вивчались С. С. Алексєєвим, О. М. Бандуркою, С. А. Буткевичем, В. І. Гойманом, Ю. В. Дубко, В. П. Ємельяновим, В. А. Журавлем, О. В. Київець, А. О. Клименком, В. М. Корельським, В. В. Лазаревим, М. Н. Марченко, І. Є. Мезенцевою, Є. В. Павліченко, О. П. Рябченко, О. Ф. Скакун тощо. Разом із тим, питання регулювання відносин щодо організації та здійснення фінансового моніторингу було висвітлено в докторській дисертації пані Тетяни Дмитренко у 2019 році, фахівцем з економіки. Недостатнє теоретичне опрацювання правознавцями, наявність невирішених правових проблем і обумовлюють актуальність питання правового регулювання здійснення фінансового моніторингу.

Мета дослідження полягає у комплексному вивченні питань у сфері правового регулювання здійснення фінансового моніторингу суб'єктами, уповноваженими здійснювати державний та первинний фінансовий моніторинг, виробленні пропозицій для удосконалення законодавства у зазначеній сфері.

У рамках окресленої мети в роботі вирішуються такі *завдання*:

- розкрити сутність фінансового моніторингу;
- висвітлити принципи фінансового моніторингу;
- визначити генезу правового регулювання здійснення фінансового моніторингу;
- визначити суб'єктів, що уповноважені здійснювати первинний фінансовий моніторинг;
- виявити та охарактеризувати нові об'єкти, що підлягають фінансовому моніторингу;
- охарактеризувати превентивні заходи впливу у сфері фінансового моніторингу;
- окреслити заходи впливу, що застосовуються до порушників законодавства у сфері фінансового моніторингу в Україні;

- виробити пропозиції щодо вдосконалення законодавства у сфері фінансового моніторингу.

Об'єктом дослідження є суспільні правовідносини, пов'язані з провадженням діяльності зі здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного та державного фінансового моніторингу, а також проблеми та колізії, наявні у законодавстві, що пов'язані із провадженням такої діяльності, вироблення пропозицій удосконалення законодавства у зазначеній сфері.

Предметом дослідження є правове регулювання здійснення фінансового моніторингу.

Методи дослідження обрано з огляду на поставлені мету і завдання, з урахуванням об'єкта і предмета дослідження. Методологічною основою є методи і прийоми наукового пізнання, в основі яких лежить загальнонауковий діалектичний метод (підрозділи 1.1., 1.2., 1.3., 2.1. та ін.). Використовувалися також системно-структурний (підрозділи 1.2., 1.3., 2.1., 2.2, 2.3.), історико-правовий (підрозділ 1.3.), порівняльно-правовий (підрозділи 1.3., 2.1., 2.2., 2.3.), формально-логічний (підрозділи 2.1., 2.2., 2.3.), аналогії та моделювання (підрозділи 1.3., 2.1., 2.3.), соціологічний (підрозділи 1.1., 2.3.), статистичний (підрозділ 2.3.) та інші методи.

Одержані результати дослідження можуть бути використані в подальшому у різних сферах діяльності, зокрема:

- у науково-дослідній сфері – сформульовані та викладені положення, узагальнення, висновки та рекомендації мають як загальнотеоретичне, так і прикладне значення для вироблення нових підходів до вдосконалення системи правового регулювання фінансового моніторингу в Україні. Також вони можуть стати основою для подальших наукових розробок у зазначеній сфері;
- у науково-методичній сфері – узагальнення, викладені в дослідженні, можливо використати при викладенні фінансово-правових дисциплін;
- у практичній сфері – вироблені пропозиції вдосконалення законодавства можуть бути використані Кабінетом Міністрів України.

Структура роботи. Структура роботи підпорядкована меті та завданням дослідження. Робота складається із вступу, двох розділів, 6 підрозділів, висновків та пропозицій, а також списку використаних джерел, загальний обсяг роботи становить 62 сторінки, з них основного тексту – 47 сторінок. Список використаних джерел нараховує 103 найменування.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВІ ЗАСАДИ ОБОВ'ЯЗКОВОГО ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

1.1. Сутність фінансового моніторингу

На межі ХХ–ХХІ ст. «відмивання брудних коштів» стало невід'ємною складовою будь-якої кримінальної діяльності, основною ланкою всієї економічної злочинності. Тому у розвинених державах боротьбу з цим злом виділено в окремий напрям у загальній концепції заходів протидії міжнародній організованій злочинності [1]. Проблематика протидії легалізації (відмиванню) доходів, отриманих злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму – одна із найбільш обговорюваних тем в науково-юридичній спільноті [2, с. 215].

Фінансовий моніторинг – сукупність заходів, які здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [3].

В.М. Берізко та А.П. Гаврилишин у своїх працях визначають фінансовий моніторинг як сукупність заходів суб'єктів фінансового моніторингу із ціллю виявити, проаналізувати та перевірити інформацію про фінансові операції на предмет віднесення їх до категорії таких, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, отриманих незаконними методами, для передання її правоохоронним органам [4, с. 52; 5].

Науковці Т. Єфименко та С. Гасанов визначають поняття «державний фінансовий моніторинг» як сукупність заходів у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, що здійснюються Державною службою фінансового моніторингу, а також

Національним банком України, Міністерством фінансів України, Міністерством юстиції України, Міністерством інфраструктури України, Міністерством економічного розвитку і торгівлі України, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (далі – «Нацкомфінпослуг») та Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку України [6, с. 380; 7, с. 142].

Боротьба з легалізацією злочинних доходів та фінансуванням тероризму є одним із напрямків державної політики національної безпеки, протидія відмиванню злочинних доходів є надзвичайно актуальною проблемою [8; 9, с. 43].

Як підтверджує міжнародний досвід боротьби з економічною злочинністю, для процесу «відмивання брудних коштів» характерні три етапи: розміщення, поєднання, розшарування. Державна служба фінансового моніторингу України характеризує такі три етапи «відмивання кримінальних активів та брудних коштів»: розміщення, розшарування та інтеграція [10]. На стадії розшарування (трансформації) здійснюються численні операції, направлені на відрив грошових коштів від джерела їх походження [11, с. 72]. Інтеграція – заключна стадія, під час якої такі грошові кошти або майно акумулюється у власника, у результаті чого з'являється можливість вільно користуватися та розпоряджатися «відмитими» доходами [12; 13, с. 254]. Деякі зарубіжні спеціалісти також розглядають «відмивання» злочинних коштів як процес із двох стадій – «відмивання» коштів та повернення їх у обіг [14; 13, с. 254].

Легалізація спрямована на маскування джерела і природи походження та належності коштів і майна, одержаних внаслідок вчинення злочинів, та на переведення їх із «кримінального» обігу в легальний сектор економіки. Специфіка «відмивання» коштів в Україні полягає в тому, що має переважно економічне підґрунтя: кошти, які «відмиваються» – це доходи, отримані шляхом уникнення від сплати податків або застосування положень міжнародних конвенцій про уникнення подвійного оподаткування із метою «розмивання» бази оподаткування для цілей агресивного податкового планування.

В офіційному лексиконі вираз «відмивання коштів» вважається неологізмом [13, с. 250]. Термін «відмивання коштів» з'явився в економічному та юридичному лексиконі у ХХ столітті [15, с. 3; 16, с. 19; 17]. Світове Товариство, однак, вже встигло продемонструвати свої серйозні наміри у протидії цьому явищу. Так, термін «відмивання злочинних коштів» вживається у ряді міжнародних правових актів: Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин, Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму, Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та інші [18; 19; 20; 13, с. 250; 21].

Значну роль в розвитку єдиного термінологічного словника відіграло створення 1989 р. Групи з розроблення фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей FATF [22, с. 11]. Міжурядовий орган, в який наразі входять 38 членів (36 держав та 2 регіональні юрисдикції - Рада співробітництва країн Перської затоки і Європейська Комісія), розташований в штаб-квартирі Організації економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) в Парижі, де діє його власний невеликий секретаріат. Члени FATF ставлять собі за мету протидію відмиванню грошей і фінансуванню тероризму [23]. Завданням FATF є проведення взаємних оцінок в державах-учасниках на предмет відповідності національних законодавств та діючої практики у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму їх рекомендаціям [24, с. 51].

Розгорнуте визначення поняття «відмивання коштів» наводиться у ст. 1 Директиви ЄС від 10.06.1991 (91/308/ЄС) «Про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів» [25]. Згодом вказане визначення було підтвержене в рамках Директиви Європарламенту і Ради ЄС від 26.10.2005 (2005/60/ЄС): «Відмивання коштів означає поведінку, про яку йдеться нижче, коли вона здійснюється навмисно: обмін або передача власності, якщо відомо, що така власність виникла в результаті кримінальної діяльності чи участі в подібній діяльності з метою приховування або маскуванню незаконного походження власності чи

сприяння будь-якій особі, яка здійснює подібну діяльність, ухилитися від юридичних наслідків своїх дій; приховування або маскування справжньої природи, джерела, місцезнаходження, розміщення, руху, прав щодо власності чи прав на власність, якщо відомо, що така власність виникла в результаті кримінальної діяльності або участі в подібній діяльності; придбання, володіння або використання власності, якщо на момент отримання було відомо, що подібна власність виникла в результаті кримінальної діяльності чи участі в подібній діяльності; участь у будь-яких діях, об'єднання з метою здійснення, спроби здійснення і надання допомоги, співучасть, сприяння і консультування здійснення будь-яких дій, зазначених у попередніх абзацах.

Знання, наміри або мета, необхідні як елемент вищезгаданої діяльності, можуть бути наслідком об'єктивних обставин, що ґрунтуються на фактах. Відмивання коштів повинно розглядатись як таке, навіть коли діяльність, в результаті якої створювалася власність для відмивання, здійснювалася на території іншої держави-члена або на території третьої країни [25]». Термін «відмивання коштів» визначається іншими науковцями як процес перетворення «брудних» коштів у зовні легальні, тобто такі, що мають законне обґрунтування їх походження («чисті» кошти) [13, с. 250; 26; 27, с. 285; 28; 29, с. 37].

«Відмивання» коштів здебільшого здійснюється через номінальні юридичні особи за фіктивними зовнішньоекономічними контрактами з офшорними компаніями або через офшорні банки. Ці кошти реінвестуються в Україну за допомогою приватизації або як іноземні інвестиції. Така практика була досить поширеною у світі кілька років тому, проте схеми «відмивання» коштів досить швидко прогресують та стають більш витонченими та переходять до правового поля, оскільки більшість таких злочинних угруповань прагнуть легалізувати свій бізнес. Для боротьби із такими заходами агресивного податкового планування на міжнародному рівні запроваджуються досить серйозні заходи, вдосконалюються методи протидії на міждержавному рівні. Наприклад, План дій для боротьби з розмиванням бази

оподаткування та виведенням прибутку з-під оподаткування (англійською «Base Erosion and Profit Shifting»); Директива Ради ЄС 2018/822 (англійською «DAC6»), яка направлена на підвищення прозорості оподаткування в ЄС та покликана протидіяти агресивним стратегіям податкового планування; Директива ЄС щодо запобігання уникненню оподаткування (англійською «Anti-Tax Avoidance Directive» («ATAD I» та «ATAD II»)), яка є частиною загальномасштабного пакета заходів щодо протидії уникненню від сплати податків, прийнятого Європейським Союзом та багато інших [30; 31; 32; 33].

Відповідно до українського законодавства, легалізація (відмивання) грошових коштів або іншого майна, одержаних злочинним шляхом, як кримінально-правове діяння полягає у здійсненні дій у вигляді набуття, володіння, використання, розпорядження майном, щодо якого фактичні обставини свідчать про його одержання злочинним шляхом, у тому числі наявність інших ознак кримінально караного діяння, визначених ч. 1 ст. 209 Кримінального кодексу України (далі – ККУ) з одержаними внаслідок вчинення злочинів грошовими коштами та іншим майном осіб, які не брали участі в кримінально-протиправній діяльності, пов'язаній із здобуттям таких коштів [34].

На сьогодні найбільш дієвим інструментом протидії легалізації незаконно отриманих доходів є запровадження фінансового моніторингу [35].

Використання терміну «моніторинг», що вбачався як система безперервного спостереження, вимірювання та аналізу стану навколишнього середовища, почалося зі Стокгольмської конференції ООН 1972 року. Однак, дуже швидко це поняття стало ширшим за сферу екології, і наразі входить до понятійного апарату різноманітних сфер діяльності. В інших державах фінансовий моніторинг зазвичай розглядається як спостереження та оцінка фінансових показників, потоків, виконання бюджетів, і є дуже наближеним до поняття фінансового контролю [23].

Відповідно до вітчизняного законодавства фінансовий моніторинг визначається як сукупність заходів, що вживаються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері

запобігання та протидії, що включають проведення державного фінансового моніторингу та первинного фінансового моніторингу [36].

Отже, можна дійти висновку, що фінансовий моніторинг – це чітко регламентована діяльність суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу щодо спостереження за рухом коштів при здійсненні фінансових операцій, які відповідно до законодавства підпадають під об'єкт такого моніторингу.

1.2. Принципи фінансового моніторингу

Методологія моніторингу охоплює логічно послідовний, цілісний комплекс правил, регламентів і методів, що забезпечують раціональну і ефективну організацію діяльності суб'єкта моніторингу після здійснення спостереження, оцінки, аналізу, прогнозу стану і динаміки об'єкта спостереження. Технологія моніторингу визначається як сукупність методично коректних засобів, способів і прийомів отримання (збору), обробки і використання інформації про об'єкт моніторингу [37].

Результатом моніторингу є отримання інформації про наявність чи відсутність потреби в регулюванні об'єкта та формування плану наступних дій в управлінні об'єктом, обрання стратегії його розвитку.

Оскільки у здійсненні фінансового моніторингу беруть участь державні органи, то до принципів здійснення фінансового моніторингу належать загально-правові принципи, зокрема: верховенства права, законності, гласності, публічності, юридичної відповідальності. На нашу думку, розкрити специфіку завдань фінансового моніторингу дозволяє система спеціальних принципів здійснення фінансового моніторингу:

- ✓ застосування ризик-орієнтованого підходу суб'єктами фінансового моніторингу;
- ✓ застосування принципу «знай свого клієнта»;
- ✓ достовірність моніторингу;

- ✓ оперативність;
- ✓ систематичність – здійснення моніторингу впродовж більш чи менш тривалого періоду з визначеними інтервалами збору інформації;
- ✓ комплексність – одночасне відстеження динаміки показників, які характеризують різноманітні сторони розвитку, незалежність і об'єктивність;
- ✓ вірогідність й порівнянність інформації, що дає змогу забезпечити результати, наближені до реальних;
- ✓ імовірність помилок;
- ✓ відповідність міжнародним стандартам;
- ✓ принцип наукового обґрунтування і актуалізації застосованих в процесі моніторингу методик, що означає потребу в постійному удосконаленні методичного забезпечення фінансового моніторингу;
- ✓ безперервності (збір і оцінка інформації повинні здійснюватися постійно, а не періодично);
- ✓ доступність висновків і результатів [37].

Фінансовий моніторинг виконує наступні функції:

- ✓ спостереження за встановленими плановими фінансовими показниками і нормативами задля формування загальної інформаційної бази;
- ✓ оцінку ступеня відхилення фактичних показників фінансової ситуації від запланованих – дає можливість визначити реальний стан об'єкта моніторингу;
- ✓ діагностика виявлених відхилень – забезпечує основу для формування необхідних управлінських рішень для уникнення чи попередження серйозних погіршень фінансового стану об'єкта і суттєвого зниження темпів його розвитку;
- ✓ розробка оперативних рішень з нормалізації фінансової діяльності об'єкта моніторингу відповідно до встановлених цілей і показників;
- ✓ коригування за необхідності окремих цілей і показників у зв'язку зі змінами зовнішнього фінансового середовища і внутрішніх умов здійснення діяльності [37].

Для фінансового моніторингу характерні загально-правові принципи та спеціальні принципи проведення фінансового моніторингу. До загально-правових принципів фінансового моніторингу, на нашу думку, належать принцип верховенства права, принцип законності, принцип рівності перед законом і судом та інші. До спеціальних принципів фінансового моніторингу належать принцип достовірності моніторингу, оперативності, систематичності, комплексності, відповідності міжнародним стандартам, вірогідності й порівнянності інформації, імовірності помилок, принцип наукового обґрунтування і актуалізації застосованих в процесі моніторингу методик, безперервності; доступності висновків і результатів. На нашу думку, слід визначити ці принципи в базовому Законі.

1.3. Генеза правового регулювання фінансового моніторингу в Україні

Дослідження проблеми правового регулювання організації та здійснення фінансового моніторингу має науково-практичне значення: проведення такого дослідження сприятиме виявленню прогалин у чинному законодавстві, формулюванню відповідних пропозицій щодо вдосконалення правової бази з даного питання [38].

Сутність категорії «правове регулювання» досліджували фахівці у галузі теорії права: С. С. Алексєєв, В. І. Гойман, В. М. Корельський, В. В. Лазарєв, М. Н. Марченко, О. Ф. Скакун та ін. Так, М. Н. Марченко під правовим регулюванням суспільних відносин розуміє лише одну з форм впливу права на суспільні відносини – вплив за допомогою специфічних правових засобів: норм права, правовідносин, актів реалізації [39, с. 436]. В. В. Лазарєв наголошує на здатності права бути регулятором суспільних відносин [40, с. 520]. Р. В. Єнгибарян і Ю. К. Краснов під правовим регулюванням розуміють застосування норм права, інших юридичних засобів для впливу на суспільні відносини з метою їх упорядкування й прогресивного розвитку, а також впливу на поведінку людей [41, с. 242].

Комаров С. О. зазначає, що саме право є найважливішим засобом регулювання відносин індивідів, соціальних груп, усього суспільства в цілому, в ньому закріплюються права і свободи особистості, воно саме виступає як соціальна цінність [42, с. 379]. Скакун О. Ф. дотримується позиції, за якою правове регулювання – це здійснюване державою за допомогою права і сукупності правових засобів упорядкування суспільних відносин, їх юридичне закріплення, охорона й розвиток [43, с. 656].

Наведені теоретичні положення щодо розуміння категорії правового регулювання свідчать про те, що науковий пошук у цьому напрямку триває. Разом із тим, дослідники вказують на регулюючу роль права, здійснювану за допомогою інструментів чи засобів, які отримують своє закріплення в нормативно-правових актах [44, с. 33]. На підставі зазначеного доцільно систематизувати нормативно-правові акти, норми яких регулюють сферу організації та здійснення фінансового моніторингу. В основу систематизації можна покласти критерій однорідності певних відносин у сфері організації та здійснення фінансового моніторингу [45].

Отже, можна виділити групи нормативно-правових актів, які регламентують: діяльність уповноважених органів зі збору, попередньої перевірки інформації; процедуру перевірки джерел доходів; процедуру ідентифікації особи, яка здійснює відмивання доходів (як власника коштів, так і його співучасників у відмиванні); процедуру документування факту перевірки джерела доходів та ідентифікації особи, яка здійснює відмивання доходів; порядок передачі інформації до компетентних правоохоронних органів; перелік установ, підприємств та організацій, зобов'язаних повідомляти про підозрілі операції; правила визначення підозрілих операцій; поточний контроль за підозрілими операціями і процедури інформування осіб, відповідальних за збір такої інформації; міжнародне співробітництво; порядок конфіскації предметів відмивання; права і обов'язки суб'єктів, які здійснюють фінансовий моніторинг [44, с. 33].

У відповідь на зростання проблеми відмивання коштів, в 1989 р. на зустрічі керівників держав Великої Сімки в Парижі було створено Групу з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням коштів (FATF) [46].

У квітні 1990 р., менше ніж через один рік після свого створення, FATF склала звіт, у якому було вміщено Сорок рекомендацій, що забезпечують широкі засади для заходів, необхідних у боротьбі проти відмивання коштів. Вони призначені для універсального застосування і визначають принципи дій, надаючи державам певну гнучкість у реалізації цих принципів згідно з їх специфічними умовами та конституційною базою. Хоча рекомендації не є міжнародною конвенцією, обов'язковою для виконання, багато держав світу взяли на себе зобов'язання боротися з відмиванням коштів шляхом реалізації Сорока рекомендацій [47].

Прийняття першого базового Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» (далі – «Закон») в 2003 році стало правовим інструментом, що дозволив значно вдосконалити законодавство в сфері надання фінансових послуг [48; 49, с. 560]. З метою створення цілісної внутрішньо узгодженої нормативно-правової бази були внесені необхідні зміни до законів, що регулюють діяльність на ринку фінансових послуг [49, с. 560]. В першій редакції Закону було визначено: 1) систему фінансового моніторингу (первинна та державна); 2) обов'язки фінансових посередників (банків, страховиків та ін.) щодо ідентифікації осіб, виявлення та реєстрації підозрілих операцій, надання інформації Уповноваженому органу; 3) обов'язки державних регуляторів; 4) завдання та функції Уповноваженого органу [49, с. 560]. З огляду на виконання Україною взятих на себе зобов'язань щодо вдосконалення нормативної бази у цій сфері, Світовим Товариством був відзначений прогрес України в побудові національної системи боротьби з відмиванням доходів і фінансуванням тероризму, а також прагнення до світових стандартів [47].

Закон в другій редакції визначає межі моніторингової діяльності, встановлюючи, насамперед, які доходи мають злочинне походження. Такою визнана

будь-яка вигода, одержана внаслідок вчинення суспільно небезпечного діяння, що передує легалізації (відмиванню) доходів, яка може складатися з рухомого чи нерухомого майна, майнових та немайнових прав, незалежно від їх вартості [44, с. 33; 50]. Законом визначено й поняття легалізації (відмивання) зазначених доходів як учинення дій, спрямованих на приховування чи маскуванню незаконного походження коштів або іншого майна чи володіння ними, прав на такі кошти або майно, джерела їх походження, місцезнаходження, переміщення, а також набуття, володіння чи використання коштів або іншого майна, за умови усвідомлення особою, що вони були доходами, з метою надання правомірного вигляду володінню, користуванню або розпорядженню доходами, або дій, спрямованих на приховування джерел походження таких доходів [44, с. 33]. Законом передбачено систему фінансового моніторингу, до складу якої входить обов'язковий фінансовий моніторинг та внутрішній фінансовий моніторинг. Встановлено також два рівні фінансового моніторингу – первинний та державний. Первинний мають проводити всі підприємства, установи та організації, які відповідно до законодавства здійснюють фінансові операції (перелік таких суб'єктів встановлено ст. 5 Закону) [44, с. 33; 51]. Закріплений перелік осіб, які підлягають ідентифікації, а також порядок ідентифікації осіб, які вчиняють фінансові операції, порядок реєстрації інформації про таких осіб та операції, процедуру надання інформації уповноваженому органу, а також адміністративну відповідальність за невиконання або неналежне виконання цих процедур. Закон також дозволяє суб'єктові первинного моніторингу відмовитися від проведення операції, яка підлягає обов'язковому фінансовому моніторингу [34]. До фінансових операцій, що підлягали обов'язковому та внутрішньому фінансовому моніторингу належали: внесення або зняття депозиту (вкладу); переказ коштів з рахунку на рахунок; обмін валюти; надання послуг з випуску, купівлі або продажу цінних паперів та інших видів фінансових активів; надання або отримання позики або кредиту; страхування (перестраховування); надання фінансових гарантій та зобов'язань; довірче управління портфелем цінних паперів; фінансовий лізинг; здійснення

випуску, обігу, погашення (розповсюдження) державної та іншої грошової лотереї; надання послуг з випуску, купівлі, продажу й обслуговування чеків, векселів, платіжних карток, грошових поштових переводів та інших платіжних інструментів; відкриття рахунку [34].

Нещодавно, 6 грудня 2019 року Верховною Радою було прийнято нову редакцію Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» (далі – «Новий Закон») [36]. Він має гармонізувати стандарти фінансового моніторингу відповідно до світових та європейських норм (адаптація Сорока рекомендацій FATF, Четвертої Директиви ЄС по боротьбі з відмиванням коштів, Регламенту 2015/847 ЄС «Про інформацію, що супроводжує перекази») [52].

Важливою новацією є те, що відтепер на законодавчому рівні узаконено здійснення розрахунків за допомогою криптовалют та інших подібних активів, введено поняття «віртуальний актив», виокремлені ознаки суб'єктів, що надають послуги з віртуальними активами, та закріплені правила щодо зазначення інформації, яка супроводжує переказ віртуальних активів, зокрема, обов'язкового зазначення інформації про власника таких активів (фізичну або юридичну особу, траст) та отримувача активу.

Відповідно до Нового Закону, віртуальний актив – це цифрове вираження вартості, яким можна торгувати у цифровому форматі або передавати і яке може використовуватися для платіжних або інвестиційних цілей [36]. Постачальником послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів, вважається будь-яка фізична чи юридична особа, яка здійснює діяльність із обміну, переказу, зберігання та/або адміністрування віртуальних активів або інструментів, що дають змогу контролювати віртуальні активи, бере участь і надає фінансові послуги, пов'язані із пропозицією емітента та/або продажем віртуальних активів для іншої фізичної та/або юридичної особи або від її імені [36]. За результатами саміту Великої двадцятки, що проходив у

березні 2018 року, було схвалено комюніке, в якому термін «криптовалюти» був замінений терміном «крипто-активи» (crypto-assets), було підкреслено, що крипто-активи не мають ключових атрибутів суверенних валют. Європейське управління з цінних паперів і ринків виділило такі типи крипто-активів: інвестиційний, платіжний, службовий [53, с. 76; 54; 55; 56].

Новий Закон передбачає запровадження ризик-орієнтованого підходу у діяльності суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Згідно із Новим Законом, ризик-орієнтованим підходом вважається визначення (виявлення), оцінка (переоцінка) та розуміння ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня [36].

Так, застосування ризик-орієнтованого підходу наразі віднесено до принципів здійснення фінансового моніторингу в Україні, а суб'єкти первинного фінансового моніторингу будуть зобов'язані використовувати його у своїй діяльності, враховувати критерії ризику, що можуть бути пов'язані з його клієнтами, враховувати географічне розташування держави реєстрації клієнта або установи, через яку здійснюється передача (отримання) активів клієнта, має враховувати вид товарів та послуг, які отримуються клієнтом від суб'єкта первинного фінансового моніторингу, спосіб надання (отримання) послуг [36].

Серед новацій законодавства у сфері фінансового моніторингу слід виокремити введення міжнародної та новітньої термінології в положення національного законодавства, а також розширення або поновлення вже існуючих термінів. Так, запроваджені такі поняття як: активи, пов'язані з тероризмом та його фінансуванням, розповсюдженням зброї масового знищення та його фінансуванням; віртуальний актив; агент; джерело коштів, пов'язаних з фінансовими операціями; джерело статків (багатства); фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу;

замороження активів; загальний річний оборот; особи, пов'язані з політично значущими особами; посередник з переказу коштів; належна перевірка; номінальний власник (в попередній редакції Закону це була бланкетна норма законодавства, яка відсилала до іншого нормативного акту, тепер це поняття закріплене у Новому Законі); ризик-орієнтований підхід та багато інших.

Також були розширені та конкретизовані наступні терміни: кінцевий бенефіціарний власник (змінено формулювання та конкретизований перелік осіб, які вважатимуться кінцевими бенефіціарними власниками); вигодоодержувач ((вигодонабувач), а саме виокремлені три основні види: вигодоодержувач (вигодонабувач) за договором страхування життя, вигодоодержувач (вигодонабувач) трасту або іншого подібного правового утворення, вигодоодержувач (вигодонабувач) щодо цінних паперів, права на які та права за якими обліковуються на рахунку в цінних паперах номінального утримувача); ідентифікаційні дані (поняття розширене та доповнене нормами щодо ідентифікаційних даних трастів); національні публічні діячі (розширений перелік осіб, які вважаються національними публічними діячами); траст (вказане поняття значно доповнене та відтепер має закріплені перелік ознак) та інші.

Серед важливих новацій слід підкреслити зменшення кількості порогових операцій у переліку, обов'язкових для звітування. Фінансові операції є пороговими, якщо сума, на яку здійснюється кожна із них, дорівнює чи перевищує 400 тисяч гривень (для суб'єктів господарювання, які надають послуги у сфері лотерей та/або азартних ігор, - 30 тисяч гривень) або дорівнює чи перевищує суму в іноземній валюті, банківських металах, інших активах, еквівалентну за офіційним курсом гривні до іноземних валют і банківських металів 400 тисяч гривень на момент проведення фінансової операції (для суб'єктів господарювання, які надають послуги у сфері лотерей та/або азартних ігор, - 30 тисяч гривень), за наявності однієї або більше таких ознак, вказаних в статті Нового Закону [36]. Перелік ознак, яким має відповідати фінансова операція для віднесення її до категорії порогових, тепер має такий вигляд:

- зарахування або переказ коштів у разі, якщо хоча б одна із сторін - учасників фінансової операції має відповідну реєстрацію, місце проживання чи місцезнаходження в державі, що не здійснює боротьбу з легалізацією доходів, одержаних злочинним шляхом, або має рахунок, відкритий у фінансовій установі, зареєстрованій у зазначеній державі;
- фінансові операції політично значущих осіб, членів їх сімей та/або осіб, пов'язаних з політично значущими;
- фінансові операції з переказу коштів за кордон (у тому числі офшорні юрисдикції);
- фінансові операції з готівкою (внесення, переказ, отримання коштів).

Також було значно розширене поняття «кінцевий бенефіціарний власник» (далі – «КБВ») та конкретизовані вимоги стосовно встановлення таких осіб щодо трастів, юридичних осіб та інших правових утворень, отримання інформації щодо структури власності та розуміння операцій, які здійснюються бенефіціарами. Відповідно до Нового Закону, КБВ - будь-яка фізична особа, яка здійснює вирішальний вплив (контроль) на діяльність клієнта та/або фізичну особу, від імені якої проводиться фінансова операція.

Варто відзначити і впровадження терміну «політично значущі особи». Ними вважаються фізичні особи, які є національними, іноземними публічними діячами та діячами, які виконують публічні функції в міжнародних організаціях. У попередній редакції Закону був присутній виключно термін «публічні діячі», який не відповідав міжнародній термінології та створював низку неузгодженостей. Нині цю прогалину законодавцем було виправлено.

Таким чином, Україна запроваджує досвід інших держав щодо підтвердження законності походження статків громадян та створення умов для прозорості господарської діяльності, адже дуже важливо постійно вдосконалювати процедури, що стосуються ідентифікації клієнтів, моніторинг здійснюваних ними операцій та інше [57].

Саме тому Новим Законом запроваджено механізм належної перевірки та удосконалена процедура розкриття КБВ. Як правило, бенефіціарний власник встановлюється по відношенню до клієнта – юридичної особи [58, с. 49].

Належною перевіркою вважаються заходи, що включають: ідентифікацію та верифікацію клієнта або його представника; встановлення бенефіціара клієнта або його відсутності, отримання структури власності з метою її розуміння, та даних, що дають змогу встановити КБВ, та вжиття заходів з верифікації його особи (за наявності); встановлення мети та характеру майбутніх ділових відносин або проведення фінансової операції; проведення на постійній основі моніторингу ділових відносин та фінансових операцій клієнта, що здійснюються у процесі таких відносин; забезпечення актуальності отриманих та існуючих документів, даних та інформації про клієнта [36].

Суб'єктам первинного фінансового моніторингу, що є фінансовими установами, забороняється відкривати та вести анонімні (номерні) рахунки та встановлювати кореспондентські відносини з банками-оболонками, а також з банками та іншими фінансовими установами-нерезидентами, щодо яких відомо, що вони підтримують кореспондентські відносини з банками-оболонками [36]. Належна перевірка здійснюватиметься відповідно до чітких вимог законодавства, які закріплені в Новому Законі.

Незважаючи на значний перелік нововведень та доповнень, досить багато проблем вітчизняного законодавства, що регулює здійснення фінансового моніторингу, залишилися без змін та не були врегульовані.

Так, Закон України «Про банки і банківську діяльність» в редакції від 13 лютого 2020 р. містить главу 11 «Запобігання та протидія легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення», яка складається з двох статей: «Запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового

знищення», «Обов'язок щодо ідентифікації клієнтів». Відповідно до даного Закону банки зобов'язані розробляти, впроваджувати та постійно поновлювати правила внутрішнього фінансового моніторингу та програми його здійснення з урахуванням вимог законодавства про запобігання легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом [44; 59]. Порядок здійснення фінансового моніторингу розкривають нормативні акти Національного банку України (далі – «НБУ»), зокрема Постанова Правління НБУ «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» від 26 червня 2015 р. № 417 [60].

Первинний контроль здійснює відповідальний працівник, який, виходячи зі змісту документів, наданих в електронному або паперовому вигляді, перевіряє правильність їх оформлення і наявність ознак операцій, які підлягають фінансовому моніторингу [44]. Первинні документи фіксують факт здійснення господарських операцій. Якщо операції підлягають фінансовому моніторингу, виконавець передає необхідні документи відповідальному працівникові для прийняття рішення, передбаченого розділом VII ст. 96 Положення «Про здійснення банками фінансового моніторингу». Відповідальний працівник здійснює і подальший контроль [60].

До процедур внутрішнього контролю належать деталізований опис проведення конкретної операції, тобто ідентифікація особи клієнта; реєстрація операцій; прийняття рішення відповідальним працівником. Компетенція банків у проведенні фінансового моніторингу щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, на рівні закону не визначена. Тому визначити її можна, лише після аналізу вищезазначених нормативно-правових актів [34].

Компетенція банків щодо протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, відповідно до Закону України «Про банки та банківську діяльність», зводиться до таких прав: 1) вимагати документи і відомості, необхідні для з'ясування особи клієнта, суті діяльності, фінансового стану, які клієнт зобов'язаний надати; 2) вимагати надати передбачену законодавством інформацію, яка стосується ідентифікації фізичної або юридичної особи та її керівників, у органів державної

влади, які здійснюють нагляд та/або контроль за діяльністю цієї юридичної особи, банків, інших юридичних осіб; 3) відмовитися від здійснення операції, в тому числі відкриття та обслуговування рахунку, а також обслуговування у випадку, якщо клієнт відмовляє представникові банку в наданні необхідних для його ідентифікації документів чи відомостей або умисно надає неправдиві відомості про себе; 4) відмовитися від проведення операції, яка, згідно із законодавством, підлягає фінансовому моніторингу; якщо ризик проведення клієнтом операцій з легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, оцінюється банком як великий, то банк може направити свого працівника на місце здійснення клієнтом своєї діяльності з метою перевірки інформації про клієнта [51; 59; 60].

Із метою вдосконалення правової бази, яка регулює проведення фінансового моніторингу, слід закріпити функції та компетенцію банків щодо здійснення фінансового моніторингу у відповідному розділі Закону України «Про банки і банківську діяльність» та узгодити таким чином положення цього нормативного акту із Новим Законом.

Цікавим є те, що відповідно до Єдиного стандарту автоматичного обміну податковою (фінансовою) інформацією (Common Reporting Standard, далі – «CRS») банки, страховики, кредитні спілки та інші визначені суб'єкти можуть розкривати певні відомості, отримані про своїх клієнтів, у рамках автоматичного обміну податковою інформацією між податковими органами різних держав [61]. Так, 3 грудня 2019 року Верховною Радою України вже було прийнято два законопроекти, якими встановлені вимоги щодо подання українськими фінансовими установами звітності для цілей автоматичного обміну інформацією за стандартами FATCA та CRS [62; 63; 64; 65; 65; 66; 67; 68; 69]. Обмін вказаною інформацією розпочався із 2020 року.

Після проведеного аналізу норм нової редакції Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового

знищення» та положення нормативних актів, що регулюють діяльність банків або забезпечують державне регулювання ринку цінних паперів, ми дійшли висновку, що незважаючи на те, що Новий Закон значно доповнив норми національного права та привів їх у відповідність до міжнародних стандартів, це не сприяло усуненню вже існуючих прогалин в законодавстві. Так, слід вказати і на відсутність чіткого й повного окреслення напрямів фінансового моніторингу на ринку цінних паперів у Законі України «Про державне регулювання ринку цінних паперів України» [70]. В останній редакції цього закону (від 13.02.2020 р.) відсутня вказівка на здійснення фінансового моніторингу, який на сьогодні провадиться на підставі Закону [36]. Ми проаналізували положення норм законодавства, що регулюють функціонування ринку цінних паперів, державний контроль на ринку цінних паперів і дійшли висновку, що чинне законодавство у цій сфері діяльності потребує доопрацювання. Зокрема, варто зазначити на рівні закону чіткий механізм здійснення фінансового моніторингу на ринку цінних паперів з урахуванням положень Нового Закону.

Проведене нами дослідження дає підстави стверджувати, що генеза правового регулювання фінансового моніторингу в Україні включає чотири етапи, спільними для яких є врахування норм міжнародного законодавства, а саме: 1) 28.11.2002 – 25.09.2003 р.: взяття Україною на себе зобов'язань щодо вдосконалення нормативної бази в регулюванні фінансового моніторингу та прийняття до уваги Сорока Рекомендацій FATF; 2) з 25.09.2003 – 14.10.2014 р.: прийняття першого Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму» в 2003 році; 3) з 06.02.2015 р. – 06.12.2019: прийняття Закону в другій редакції, що вдосконалив положення першого Закону та розширив нормативне регулювання здійснення фінансового моніторингу в Україні, враховуючи новітні положення FATF 2012 року; 4) з 06.12.2019 – до сьогодні, який характеризується прийняттям нової редакції Закону, яким визначається концептуально новий підхід до проведення фінансового моніторингу в Україні, зокрема, впровадження новітньої термінології та принципів здійснення фінансового

моніторингу; зменшення кількості ознак порогових фінансових операцій та зміна порогових сум операцій, які підлягають фінансовому моніторингу; запровадження більш посилених заходів для встановлення КБВ та багато інших новацій.

РОЗДІЛ 2

СУБ'ЄКТИ, ЩО УПОВНОВАЖЕНІ ЗДІЙСНЮВАТИ ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ ТА ЗАХОДИ ВПЛИВУ, ЩО ЗАСТОСОВУЮТЬСЯ ДО ПОРУШНИКІВ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО ФІНАНСОВИЙ МОНІТОРИНГ

2.1. Суб'єкти первинного фінансового моніторингу

Досліджувати систему фінансового моніторингу, на нашу думку, можна: через систему суб'єктів, які уповноважені здійснювати фінансовий моніторинг шляхом розкриття їх повноважень та функцій, або через комплекс заходів, які також чітко визначені [71].

В основу характеристики фінансового моніторингу через систему суб'єктів покладено розподіл на дві категорії суб'єктів фінансового моніторингу:

- суб'єкти первинного фінансового моніторингу (далі – «СПФМ»);
- суб'єкти державного фінансового моніторингу.

Суб'єкти первинного фінансового моніторингу у свою чергу поділяються на загальні суб'єкти та спеціально визначені суб'єкти та проводять первинний обов'язковий та внутрішній моніторинг [71].

Варто відзначити, що Новим Законом коло суб'єктів первинного фінансового моніторингу, які мають повідомляти про підозрілі фінансові операції, було збільшене. Тепер перелік таких суб'єктів включає: банки, страховиків (перестраховиків), страхових (перестрахових) брокерів, кредитні спілки, ломбарди та інші фінансові установи; платіжні організації, учасники чи члени платіжних систем; товарні та інші біржі, що проводять фінансові операції з товарами; професійних учасників фондового ринку (ринку цінних паперів), крім осіб, які провадять діяльність з організації торгівлі на фондовому ринку; операторів поштового зв'язку, інші установи, які надають послуги з переказу коштів (поштового переказу) та здійснення валютних операцій; філії або представництва іноземних суб'єктів господарської діяльності, що надають

фінансові послуги на території України; спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу (крім осіб, які надають послуги в рамках трудових правовідносин); постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів; інших юридичних осіб, які за своїм правовим статусом не є фінансовими установами, але надають окремі фінансові послуги [36].

Таким чином, саме вищевказані СПФМ відтепер зобов'язані повідомляти суб'єктів державного фінансового моніторингу про підозрілі фінансові операції.

З наведеного переліку суб'єктів первинного фінансового моніторингу превалюють суб'єкти фінансового сектору. Поряд із цим, введення до кола СПФМ таких осіб, котрі не є учасниками фінансового сектора економіки, але які доволі уразливі для використання з метою відмивання коштів, відповідає останнім тенденціям у зазначеній сфері, відображеним Директивою Ради Європи та останньою редакцією Сорока Рекомендацій FATF [71].

Відповідно до нової редакції Закону СПФМ зобов'язаний у своїй діяльності застосовувати ризик-орієнтований підхід, враховуючи відповідні критерії ризику (щодо його клієнтів, розташування держави реєстрації клієнта або установи, через яку він здійснює передачу активів, щодо видів товарів чи послуг, які клієнт отримує від суб'єкта первинного фінансового моніторингу, способу надання відповідних послуг).

Ризик-орієнтований підхід - визначення (виявлення), оцінка (переоцінка) та розуміння ризиків легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та/або фінансування розповсюдження зброї масового знищення, а також вжиття відповідних заходів щодо управління ризиками у спосіб та в обсязі, що забезпечують мінімізацію таких ризиків залежно від їх рівня [36]. Метою застосування такого підходу можна вважати оптимізацію використання ресурсів СПФМ, підвищення ефективності та результативності заходів, раціональне налаштування внутрішніх процедур з фінансового моніторингу.

Суб'єкт первинного фінансового моніторингу зобов'язаний:

- Забезпечувати належну організацію та проведення первинного фінансового моніторингу, що надасть можливість виявляти порогові та підозрілі фінансові операції незалежно від рівня ризику ділових відносин з клієнтом та повідомляти про них спеціально уповноважений орган. Підозрілі фінансові операції встановлюються незалежно від суми, на яку вони здійснюються, якщо СПФМ має підозру або достатні підстави для підозри, що вони є результатом злочинної діяльності.
- Забезпечувати функціонування належної системи управління ризиками, застосування у своїй діяльності ризик-орієнтовного підходу та вжиття належних заходів з метою мінімізації ризиків.
- Здійснювати належну перевірку нових клієнтів, а також існуючих клієнтів. Належна перевірка – це комплекс заходів, що включають в себе ідентифікацію та верифікацію клієнта; встановлення КБВ клієнта або його відсутності, отримання структури власності та даних, що дають змогу встановити КБВ, вжиття заходів з верифікації його особи; встановлення мети та характеру майбутніх ділових відносин або проведення фінансової операції; проведення постійного моніторингу ділових відносин та фінансових операцій клієнта, щодо їх відповідності наявній у СПФМ інформації про клієнта; забезпечення актуальності отриманих та існуючих відомостей про клієнта.

Належна перевірка клієнта здійснюється у разі: встановлення ділових відносин, наявності підозр, здійснення переказів (у тому числі міжнародних) без відкриття рахунку на суму більше 30 000 грн (у тому числі в еквіваленті), здійснення фінансової операції з віртуальними активами на суму понад 30 000 грн, виникнення сумніву у достовірності чи повноті раніше отриманих ідентифікаційних даних клієнта, проведення разової фінансової операції без встановлення ділових відносин на суму, що більше 400 000 грн.

24 листопада 2018 р. набрали чинності зміни до Закону, внесені Законом «Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння залученню іноземних

інвестицій» [72]. Законом були запроваджені поняття «кореспондентські відносини», а також розширено перелік додаткових заходів, які має здійснювати суб'єкт первинного фінансового моніторингу щодо його клієнтів – іноземних фінансових установ. Також в Законі відображено зміни підходів до проведення ідентифікації та верифікації. Ідентифікацією вважаються заходи, що вживаються СПФМ для встановлення особи шляхом отримання її ідентифікаційних даних, а проведення верифікації необхідно для перевірки належності відповідній особі отриманих СПФМ ідентифікаційних даних з метою підтвердження даних, що дають змогу встановити КБВ чи його відсутність [36; 73].

До обов'язків СПФМ належать також:

- Забезпечення моніторингу фінансових операцій клієнта на предмет відповідності таких фінансових операцій наявній інформації про клієнта (отримання інформації про джерело коштів).
- Виявлення фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу.
- Забезпечення реєстрації фінансових операцій, що підлягають фінансовому моніторингу.
- Повідомлення спеціально уповноваженого органу про відповідні порогові, підозрілі фінансові операції або про розбіжності між відомостями про КБВ клієнта, які містяться в Єдиному державному реєстрі юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань, та інформацією про КБВ, отриманою в результаті здійснення належної перевірки клієнта.
- Запобігання розголошенню інформації з питань фінансового моніторингу.
- Зупинення проведення або забезпечення моніторингу фінансової операції, видаткових фінансових операцій.
- Здійснювати інші функції передбачені Новим Законом [36].

В міжнародно-правових актах сформувалося окреме коло обов'язків та стратегій фінансових установ у сфері протидії легалізації (відмивання) доходів,

отриманих злочинних шляхом [74, с. 44]. Зокрема, однією із важливих стратегій із запобігання відмиванню коштів є принцип «знай свого клієнта» (відомий англійською мовою як «know your customer»). Даний принцип проголошений FATF у рекомендаціях 10 і 11 [71]. Зокрема, в рекомендації 10 мова йде про таке: «Фінансові установи не повинні вести анонімні рахунки або рахунки, відкриті на явно фіктивні прізвища: від цих установ необхідно вимагати (силою закону, норми, угоди між органами нагляду і фінансовими установами або угоди саморегулювання між фінансовими установами) ідентифікації їхніх клієнтів на основі офіційного ідентифікаційного документа, який заслуговує на довіру, і відповідного фіксування їх особи в усіх або у певних випадках установах ділових стосунків чи проведення операцій (зокрема - відкриття рахунків або банківських розрахункових книжок, укладення угод про довірче ведення справ, оренда банківських сейфів, проведення операцій з великими сумами коштів)» [75]. На сьогодні законодавство України чітко встановлює заборону створення та функціонування анонімних (номерних) рахунків, що є проявом імплементації міжнародних норм в українське законодавство (п. 1 ст. 11 Нового Закону) [36].

У рекомендації 11 зазначається, що «фінансові установи повинні здійснити розумно необхідні заходи для отримання дійсної інформації щодо особи, на чие ім'я відкритий рахунок або від імені якої здійснюється операція у разі, якщо існують будь-які сумніви стосовно того, чи такі клієнти або замовники діють від свого власного імені, наприклад у випадках, коли місцеві компанії (тобто установи, корпорації, фонди і т. ін.) не ведуть жодних комерційних справ і не здійснюють виробництва та будь-які інших операцій у країні, де проголошена офіційна юридична адреса їхнього офісу» [75].

Відповідно до принципу «знай свого клієнта» ідентифікація і перевірка особистості клієнта повинна виконуватися на початку будь-яких ділових відносин незалежно від того, чи хоче клієнт одержати кредит чи лише орендувати скриньку. При цьому даний принцип є проявом загальноприйнятої і надійної практики

здійснення господарської діяльності. Там, де він правильно використовується, може забезпечити фінансовим установам вигоди додатково до тієї допомоги, що спрямована на запобігання зловживанню фінансовими послугами. По-перше, фінансові установи можуть збільшити обсяг інформації про своїх клієнтів, що дозволить поліпшити і скоригувати надані фінансові послуги для конкретного клієнта. По-друге, інформація, що збирається, при правильному використанні й аналізі може допомогти уникнути потенційних юридичних помилок. По-третє, підозрілі види діяльності можуть бути виявлені вчасно, що допоможе фінансовим установам уникнути виконання підозрілих трансакцій, що неминуче призведуть до фінансових втрат. Більш того, існують нематеріальні вигоди, що пов'язані із суспільною думкою [71].

Одним із ключових інструментів фінансового моніторингу слід уважати і механізм дослідження підозрілих трансакцій щодо подальшого звітування про них.

Вимога, яка встановлює механізм дослідження підозрілих трансакцій, чітко сформульована в рекомендації 11 Сорока Рекомендацій FATF: фінансові установи мають звертати особливу увагу на всі складні, незвично великі трансакції, та всі незвичайні види трансакцій, які не мають явних економічних або очевидних правомірних цілей. Підґрунтя та цілі таких трансакцій мають бути досліджені якомога скоріше, встановлені дані – зафіксовані письмово та бути доступними, щоб допомогти компетентним органам влади та аудиторам [75].

До спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу Новий Закон тепер відносить такі суб'єкти:

- А) суб'єкти аудиторської діяльності;
- Б) бухгалтери, суб'єкти господарювання, що надають послуги з бухгалтерського обліку;
- В) суб'єкти господарювання, що здійснюють консультування з питань оподаткування;

Г) адвокатські бюро, адвокатські об'єднання та адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально; нотаріуси; суб'єкти господарювання, що надають юридичні послуги. Порядок здійснення зазначеними суб'єктами фінансового моніторингу закріплений в Положенні про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України, затвердженого наказом Міністерства юстиції України [76].

Нотаріуси, адвокатські бюро, адвокатські об'єднання, адвокати, які здійснюють адвокатську діяльність індивідуально, особи, які надають юридичні послуги, можуть не здійснювати належну перевірку клієнта та не повідомляти спеціально уповноважений орган про свої підозри у разі надання послуг щодо захисту клієнта, представництва його інтересів у судах та у справах досудового врегулювання спорів або надання консультацій щодо захисту та представництва клієнта [36].

Г) особи, які надають послуги щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами;

Д) суб'єкти господарювання, що надають посередницькі послуги під час здійснення операцій з купівлі-продажу нерухомого майна, а також суб'єкти господарювання, що надають за винагороду консультаційні послуги, що пов'язані з купівлею-продажем нерухомого майна (далі – «ріелтори»);

Е) суб'єкти господарювання, що здійснюють торгівлю за готівку дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, якщо сума операції дорівнює чи перевищує 40 тисяч гривень (або в еквіваленті), в тому числі в іноземній валюті, банківських металах, інших активах, під час проведення фінансових операцій з предметами високої вартості (зокрема, з дорогоцінними металами, дорогоцінним камінням, антикварними речами, предметами мистецтва тощо) або під час організації торгівлі такими предметами, у тому числі аукціонної;

Є) суб'єкти господарювання, які проводять лотереї та/або азартні ігри (11 серпня 2020 року, Президент України підписав Закон України «Про державне

регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор», яким наразі законодавчо дозволено проведення азартних ігор в Україні [77]. До прийняття відповідного нормативного акту заборона грального бізнесу, що була встановлена Законом України «Про заборону грального бізнесу в Україні», створювала колізію у законодавстві разом із цією нормою [78]. Проте, із владнанням вказаної колізії, законодавець створив нову, оскільки Розпорядженням Кабінету Міністрів України «Про протидію гральному бізнесу» встановлена заборона проведення усіх лотерей, окрім державних) [79]. Задля нівелювання відповідної колізії законодавства, ми пропонуємо скасувати зазначений нормативний акт.

Раніше у вказаному переліку СПФМ фігурували фізичні особи-підприємці та юридичні особи, які проводять фінансові операції з товарами (виконують роботи або надають послуги) за готівку, якщо сума такої фінансової операції дорівнювала чи перевищувала 150 тис. гривень, через що в цій нормі також була наявна колізія положень нормативних актів, оскільки в Постанові Правління НБУ «Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» наявне обмеження для фізичних та юридичних осіб у здійсненні готівкового розрахунку протягом одного дня – 50000 грн та 10000 грн відповідно [80]. Проте, законодавець владнав зазначену колізію, прибравши з переліку спеціально визначених СПФМ таких суб'єктів.

Варто наголосити, що положення статей Нового Закону щодо виявлення, реєстрації та зберігання інформації про порогові фінансові операції клієнтів, а також стосовно обов'язку повідомляти про деякі фінансові операції, не поширюються на спеціально визначених СПФМ [36].

Отже, суб'єкти, які уповноважені проводити фінансовий моніторинг, враховуючи їх правовий статус та повноваження, поділяються на суб'єктів первинного фінансового моніторингу та суб'єктів державного фінансового моніторингу. Водночас суб'єкти первинного фінансового моніторингу поділяються на загальні суб'єкти та спеціально визначені суб'єкти та мають у своїй діяльності

керуватися ризик-орієнтованим підходом. Перелік суб'єктів первинного фінансового моніторингу відповідно до Нового Закону був збільшений. З наведеного переліку суб'єктів первинного фінансового моніторингу превалюють суб'єкти фінансового сектору. Поряд із цим, введення до кола СПФМ таких осіб, котрі не є учасниками фінансового сектора економіки, але які доволі уразливі для використання з метою відмивання коштів, відповідає останнім тенденціям у зазначеній сфері, відображеним Директивою Ради Європи та останньою редакцією Сорока Рекомендацій FATF.

2.2. Суб'єкти державного фінансового моніторингу та заходи впливу, які вони уповноважені застосовувати до порушників

Суб'єктами державного фінансового моніторингу (за винятком Держфінмоніторингу України), які відповідно до законодавства виконують функції регулювання та нагляду за суб'єктами первинного фінансового моніторингу, є:

- Національний банк України (до повноваження якого, окрім сфери банківських послуг, тепер віднесено нагляд за сферою усіх фінансових послуг, яка раніше була підконтрольною Національній комісії, що здійснювала державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг; зокрема, необхідно визначити, що підконтрольними НБУ наразі є банки, деякі фінансові установи (страховики, перестраховики, кредитні спілки, ломбарди тощо), надавачі послуг з переказу коштів та здійснення валютних операцій, надавачі фінансових послуг, що не є фінансовими установами). Зокрема, наразі НБУ має намір встановити критерії оцінки ступеня ризику для небанківських установ та врегулювати порядок безвиїзного нагляду за небанківськими установами [81; 82].

- Міністерство фінансів України (щодо аудиторів, бухгалтерів, консультантів з оподаткування, ріелторів, торговців дорогоцінним камінням та металами (за готівку), надавачів послуг у сфері лотерей та/або азартних ігор);

- Міністерство юстиції України (щодо нотаріусів, адвокатів, суб'єктів господарювання, що надають юридичні послуги (за винятком осіб, що надають послуги у рамках трудових правовідносин); новим підконтрольним вказаному органі суб'єктом є надавачі юридичних послуг щодо створення, забезпечення діяльності або управління юридичними особами, арбітражні керуючі);
- Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку України (щодо ринку цінних паперів та похідних цінних паперів, недержавних пенсійних фондів);
- Міністерство цифрової трансформації України (далі – «Мінцифри») - щодо постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів [83].

До суб'єктів, які вживають заходів до виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, також можна віднести податкові органи [84].

Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856 новостворений орган - Мінцифри бере участь у забезпеченні розвитку віртуальних активів, блокчейну та токенизації, штучного інтелекту, а також має здійснювати державне регулювання і нагляд у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення щодо постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів [85]. Вказані повноваження відповідного органу, як ми і наголошували раніше, були закріплені у Новому Законі.

Варто відзначити, що протягом 2020 року Правління НБУ видало низку регулятивних актів, в яких висвітлюються певні проблеми проведення фінансового моніторингу СПФМ, підконтрольними Нацбанку, зокрема: Постанова «Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу» від 28 липня 2020 року № 107, Постанова «Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу» від 19 травня 2020 року № 65 (далі – «Постанова

№ 65), Постанова «Про подання звітності з питань фінансового моніторингу до Національного банку України» від 30 липня 2020 року № 113 [86; 87; 88].

Так, Постановою № 65 Національним банком була закріплена та введена процедура дистанційної ідентифікації (встановлені повноцінні та спрощені моделі ідентифікації), оновлено вимоги до встановлення КБВ клієнта, встановлено перелік заходів щодо іноземних фінансових установ – кореспондентів, запроваджено процедуру інформування про порушення законодавства у сфері запобігання та протидії (так звана процедура «whistle-blowing» - коли працівник СПФМ матиме змогу повідомити керівника банку або відповідального працівника про виявлене правопорушення у сфері запобігання та протидії, скориставшись анонімними каналами інформування про такі порушення) та інші важливі практичні новації) [88].

Згідно з Наказом Міністерства фінансів України «Про затвердження Порядку проведення перевірок Міністерством фінансів України суб'єктів первинного фінансового моніторингу» Мінфін здійснює моніторинг суб'єктів господарювання, які проводять лотереї або будь-які інші азартні ігри, суб'єктів господарювання, які здійснюють торгівлю дорогоцінними металами і дорогоцінним камінням та виробами з них, аудиторів, аудиторські фірми, фізичних осіб - підприємців, які надають послуги з бухгалтерського обліку (за винятком осіб, що надають послуги у рамках трудових правовідносин) [89]. Відповідно до цього Порядку, Міністерство має право здійснювати планові та позапланові перевірки. Перевірці підлягають суб'єкти та/або їх відокремлені підрозділи (у разі наявності) [90].

Деякі із державних органів, які раніше були уповноважені здійснювати фінансовий моніторинг, були реорганізовані або ліквідовані. Зокрема, колишнє Міністерство економічного розвитку України нині є Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України, а Нацкомфінпослуг була ліквідована [91; 92]. Водночас з'явився новий суб'єкт державного фінансового моніторингу – Міністерство цифрової трансформації України, яке тепер

здійснюватиме державне регулювання і нагляд у сфері запобігання і протидії стосовно постачальників послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів [36, 91].

Суб'єкти державного фінансового моніторингу зобов'язані:

- ✓ здійснювати нагляд у сфері запобігання та протидії за діяльністю відповідних СПФМ;
- ✓ вживати заходів впливу, передбачених законом, та/або вимагати від СПФМ виконання вимог законодавства у сфері запобігання та протидії у разі виявлення порушень;
- ✓ створити та забезпечити функціонування самостійного структурного підрозділу з питання регулювання і нагляду у сфері запобігання та протидії з відповідною штатною чисельністю, працівники якого будуть здатні за своїми діловими та моральними якостями, освітнім, кваліфікаційним і професійним рівнями виконувати покладені на них службові обов'язки;
- ✓ здійснювати регулювання та нагляд у сфері запобігання та протидії для визначення відповідності заходів, що здійснюються СПФМ, для мінімізації ризиків під час їх діяльності (встановлювати ознаки неналежної системи управління ризиками);
- ✓ забезпечувати зберігання інформації, що надійшла від суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу, Державної служби фінансового моніторингу України та правоохоронних органів;
- ✓ проводити перевірку наявності професійної підготовки відповідальних працівників та організації професійної підготовки інших працівників СПФМ, залучених до проведення первинного фінансового моніторингу [36].

Слід приділити особливу увагу змінам, що були внесені у положення щодо відповідальності суб'єктів первинного фінансового моніторингу. Так, юридичні особи (окрім банків), що здійснювали фінансові операції з відмивання доходів, одержаних злочинним шляхом, чи фінансували тероризм, розповсюдження зброї масового знищення, можуть бути ліквідовані за рішенням суду, а банки, у свою чергу, можуть

бути ліквідовані за ініціативою та рішенням Національного банку України шляхом відкликання банківської ліцензії. Відповідальність за неналежну організацію та проведення первинного фінансового моніторингу має нести керівник суб'єкта первинного фінансового моніторингу, а також відповідальний працівник [36].

Також був розширений перелік випадків, коли для осіб, винних у порушенні законодавства із здійснення фінансового моніторингу, може бути застосована відповідальність. Наприклад, якщо працівниками спеціально уповноваженого органу у будь-який спосіб був розголошений факт отримання інформації про фінансову операцію та її учасників, факт надання запиту, рішення чи доручення та/або отримання відповіді на такий запит, рішення чи доручення, таке розголошення вважається порушенням законодавства і тягне за собою відповідальність відповідно до закону або за рішенням суду.

До СПФМ – порушників вимог законодавства у сфері запобігання та протидії протягом шестимісячного терміну з дня виявлення порушення, але не пізніше ніж через три роки з дня його вчинення можуть застосовуватися такі заходи впливу:

- 1) письмове застереження (новий захід впливу);
- 2) анулювання ліцензії чи інших документів, якими надається право здійснювати діяльність, з провадженням якої в особи виникає статус СПФМ (новація стосовно усіх СПФМ);
- 3) покладення на СПФМ обов'язку відсторонення від роботи посадової особи такого суб'єкта первинного фінансового моніторингу;
- 4) штраф (суми можуть сягати розмірів від 3000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до 100 000 неоподатковуваних доходів громадян);
- 5) укладення письмової угоди із СПФМ, за якою він зобов'язується сплатити грошове зобов'язання та усунути порушення вимог законодавства у сфері запобігання та протидії та не допускати їх в подальшій діяльності, та здійснювати інші вимоги (новація) [36; 93].

Передбачені Новим Законом заходи впливу застосовуються до СПФМ суб'єктами державного фінансового моніторингу, які відповідно до законодавства мають здійснювати функції з державного регулювання та нагляду за СПФМ, у встановленому законодавством порядку [36].

Суб'єкти державного фінансового моніторингу здійснюють міжнародне співробітництво з відповідними державними органами іноземних держав щодо обміну досвідом та інформацією з питань регулювання та нагляду за діяльністю фінансових установ у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму відповідно до міжнародних договорів України чи з власної ініціативи [71].

Отже з вищевказаного потрібно відмітити, що суб'єктами державного фінансового моніторингу є: Державна служба фінансового моніторингу України, НБУ, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України та Міністерство цифрової трансформації України. Повноваження вказаних суб'єктів були дещо змінені, зокрема у сфері застосування відповідальності до СПФМ. До суб'єктів, які вживають заходів із виявлення, аналізу та перевірки фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, та фінансуванню тероризму, також можна віднести податкові органи. Також відповідними суб'єктами державного фінансового моніторингу були внесені відповідні зміни до нормативних актів або були створені нові, якими регулюється питання проведення фінансового моніторингу СПФМ, а також контроль за їх діяльністю. До СПФМ – порушників вимог законодавства у сфері запобігання та протидії суб'єктами державного фінансового моніторингу можуть застосовуватися такі заходи впливу: письмове застереження; анулювання ліцензії чи інших документів, якими надається право здійснювати діяльність, з провадженням якої в особи виникає статус СПФМ; покладення на СПФМ обов'язку відсторонення від роботи посадової особи такого

суб'єкта первинного фінансового моніторингу; штраф; укладення письмової угоди із СПФМ.

2.3. Правовий статус та повноваження Держаної служби фінансового моніторингу України у сфері обов'язкового фінансового моніторингу

Відповідно до Закону України «Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванню тероризму» органом уповноваженим на боротьбу з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму є державна служба фінансового моніторингу України, яка відповідно до Конвенції є ключовим елементом системи у цій боротьбі [19; 94].

Державна служба фінансового моніторингу України (далі – «Держфінмоніторинг») є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів України через Міністра фінансів і який реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Держфінмоніторинг у своїй діяльності керується Конституцією та законами України, указами Президента України і постановами Верховної Ради України, прийнятими відповідно до Конституції України та законів України, актами Кабінету Міністрів України, іншими актами законодавства [95].

Основними завданнями Держфінмоніторингу України, визначеними у «Положенні про Державну службу фінансового моніторингу України», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 537, є:

- 1) реалізація державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

2) внесення на розгляд Міністра фінансів пропозицій щодо забезпечення формування державної політики у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

3) збирання, оброблення та проведення аналізу (операційного і стратегічного) інформації про фінансові операції, що підлягають фінансовому моніторингу, інші фінансові операції або інформації, що може бути пов'язана з підозрою в легалізації (відмиванні) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванні тероризму чи фінансуванні розповсюдження зброї масового знищення;

4) забезпечення функціонування та розвитку єдиної інформаційної системи у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

5) проведення національної оцінки ризиків;

6) налагодження співпраці, взаємодії та інформаційного обміну з державними органами, Національним банком, компетентними органами іноземних держав та міжнародними організаціями у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

7) забезпечення в установленому порядку представництва України в міжнародних організаціях з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення [95].

Держфінмоніторинг для виконання покладених на Службу завдань має право:

1) залучати в установленому порядку до виконання окремих робіт, участі у вивченні окремих питань вчених і фахівців, працівників органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій для розгляду питань, що належать до компетенції Держфінмоніторингу;

2) безоплатно одержувати від державних органів, правоохоронних органів, судів, Національного банку, органів місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, підприємств, установ та організацій інформацію (довідки, копії документів), у тому числі інформацію з обмеженим доступом, необхідну для виконання покладених на Держфінмоніторинг завдань;

3) отримувати від СПФМ в разі потреби відомості щодо відстеження фінансових операцій, що можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванням тероризму або фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення;

4) одержувати в установленому порядку від Міністерства юстиції України відомості про смерть фізичних осіб;

5) здійснювати в установленому законодавством порядку доступ до інформаційних та довідкових систем, реєстрів та банків даних органів державної влади (крім Національного банку) та інших державних інформаційних ресурсів;

6) одержувати від СПФМ на запит додаткову інформацію;

7) розробляти та вносити на розгляд Міністерства фінансів України проекти нормативно-правових актів;

8) одержувати від правоохоронних та розвідувальних органів, до яких були подані узагальнені матеріали інформацію про хід опрацювання та вжиття відповідних заходів;

9) укладати міжнародні договори міжвідомчого характеру з відповідними органами інших держав з питань співробітництва;

10) приймати рішення про зупинення (подальше зупинення, продовження зупинення) фінансових (фінансової) операцій (операції) на відповідні строки;

11) брати участь у підготовці та/або проведенні перевірок СПФМ (крім перевірок СПФМ, які проводяться Національним банком) у сфері додержання вимог законодавства з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів,

одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення;

12) інформувати суб'єктів державного фінансового моніторингу, регулюють та здійснюють нагляд за СПФМ, про можливі порушення такими суб'єктами вимог Закону;

13) виконувати інші функції, встановлені законодавством [95].

Відповідно до статті 23 Нового Закону строки зупинення фінансових операцій СПФМ та спеціально уповноваженим органом є остаточними та продовженню не підлягають. Проте, у вищезгаданому переліку завдань Держфінмоніторингу існує повноваження щодо прийняття рішення про продовження строків зупинення фінансових операцій, що створює колізію між нормами Нового Закону та Положенні про Державну службу фінансового моніторингу України.

Держфінмоніторинг під час виконання покладених на Службу завдань взаємодіє в установленому порядку з іншими державними органами, допоміжними органами і службами, утвореними Президентом України, тимчасовими консультативними, дорадчими та іншими допоміжними органами, утвореними Кабінетом Міністрів України, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, громадськими спілками, профспілками та організаціями роботодавців, відповідними органами іноземних держав і міжнародних організацій, а також підприємствами, установами та організаціями [95].

Державна служба фінансового моніторингу України (Держфінмоніторинг України) посідає центральне місце у національній системі протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму. Подібні організації діють у понад 100 країнах світу і мають загальноприйнятну назву – підрозділ фінансової розвідки (ПФР) – Financial Intelligence Units (FIU). Згідно з міжнародними стандартами, Держфінмоніторинг України не є фінансовим чи контролюючим органом, він функціонує у взаємодії з фінансовим сектором та правоохоронними органами. Мета Держфінмоніторингу України – виконання координуючої ролі у сфері реалізації

державної політики щодо протидії відмиванню «брудних» коштів та фінансуванню тероризму. Враховуючи, що відмивання доходів – це не лише дія, за яку передбачена кримінальна відповідальність, а й системна загроза для економічної, фінансової та національної безпеки України, тому розвиток національної системи протидії відмиванню злочинних доходів має бути покладено в основу Державної стратегії економічної безпеки держави [96].

Зокрема, за 2019 рік Держфінмоніторингом підготовлено 893 матеріали (з них 503 узагальнених матеріалів та 390 додаткових узагальнених матеріалів), які були направлені до органів прокуратури, Державної податкової Служби, органів внутрішніх справ, Служби Безпеки України, Національного антикорупційного бюро України, Державного бюро розслідувань. У вказаних матеріалах сума фінансових операцій, які можуть бути пов'язані з легалізацією коштів, та з учиненням іншого злочину, визначеного Кримінальним кодексом України, становить 92,2 млрд гривень. Відповідно до законодавства України, Держфінмоніторинг спільно із правоохоронними органами здійснює заходи, направлені на попередження та протидію фінансуванню терористичної діяльності, сепаратизму [96].

Наразі актуальним є дослідження особливостей механізму діяльності суб'єктів фінансового моніторингу на міжнародному рівні, що дозволяє створити оптимальну національну модель фінансового моніторингу в Україні [97, с. 107]. З метою підвищення ефективності міжвідомчого співробітництва, протягом 2019 року, Держфінмоніторингом вживалися координаційні заходи щодо виконання відповідними державними органами Плану дій щодо удосконалення національної системи фінансового моніторингу за результатами 5-го раунду оцінки України Комітетом Ради Європи MONEYVAL (далі – «План дій»). Так, Держфінмоніторингом забезпечено узагальнення інформації, наданої державними та правоохоронними органами про хід виконання Плану дій та направлено зведену інформацію до Кабінету Міністрів України [96]. Водночас, Держфінмоніторингом забезпечувалися заходи з підготовки усіма зацікавленими державними органами першого звіту про прогрес

України за результатами 5-го раунду оцінки України Комітетом MONEYVAL (далі – «Перший звіт») [98].

На 58-му засіданні Комітету MONEYVAL, що відбувалось з 15 по 19 липня 2019 року у м. Страсбург (Французька Республіка), українською делегацією на чолі з Держфінмоніторингом представлено Перший звіт, який був затверджений Комітетом 18 липня. Затвердження цього звіту стало підтвердженням схвалення міжнародною спільнотою кроків, що здійснює наша держава у сфері підвищення ефективності національної системи фінансового моніторингу.

Крім того, було підписано Меморандум про загальні засади співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення між Державною службою фінансового моніторингу України та Національним інститутом стратегічних досліджень [99]. У червні 2019 року було укладено Меморандум про взаємодію та співпрацю з організацією «Ю-КОНТРОЛ» щодо започаткування використання Держфінмоніторингом сервісу YouControl [100].

Серед законодавчих ініціатив, у звіті Держфінмоніторингу окреме місце посідає прийняття Нового Закону, який 06 грудня 2019 року був прийнятий Верховною Радою України у другому читанні і в цілому та 28 грудня офіційно оприлюднений [96].

В напрямку міжнародного співробітництва Держфінмоніторинг узяв участь у таких заходах:

- спільному експертному засіданні FATF та MONEYVAL (м. Тель-Авів, Ізраїль);
- у засіданнях Робочих груп та 26-му Пленарному засіданні Егмонтської групи підрозділів фінансової розвідки (ПФР) у м. Гаага, Королівство Нідерланди;
- 58-му Пленарному засіданні Комітету експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL);
- складі виїзної місії взаємної оцінки MONEYVAL Словацької Республіки у сфері боротьби з відмиванням коштів/фінансуванням тероризму (ПБК/ФТ), в рамках 5-го раунду оцінок MONEYVAL;

- презентації нового спільного проєкту технічної допомоги ЄС та Ради Європи «Посилення заходів з протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму в Україні», в якому Держфінмоніторинг стане ключовим бенефіціаром та реципієнтом проєкту;

- 59-му Пленарному засіданні Комітету експертів Ради Європи з оцінки заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму (MONEYVAL) [96].

Також, Держфінмоніторингом у звітному періоді підписано Меморандуми про взаєморозуміння у сфері протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму із ПФР Держави Кувейт, Республіки Австрія та Заяву про співробітництво з ПФР Японії [101; 102; 103].

Отже, ми можемо дійти висновку, що Державна служба фінансового моніторингу України є центральним органом виконавчої влади, який покликаний реалізувати державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, а також здійснювати міжнародне співробітництво у визначеній сфері. Ефективність вказаного органу щорічно підтверджується у його звітах та співробітництві з державними правоохоронними та контролюючими органами. Держфінмоніторинг має визначений та значний перелік компетенцій та функцій, зокрема щодо застосування заходів впливу до порушників законодавства у сфері запобігання та протидії. Відповідно до положень Нового Закону строки зупинення фінансових операцій СПФМ та спеціально уповноваженим органом є остаточними та продовженню не підлягають, що суперечить переліку завдань Держфінмоніторингу, що встановлений у Положенні про Державну службу фінансового моніторингу України, в якому закріплене повноваження щодо прийняття Держфінмоніторингом рішення про продовження строків зупинення фінансових операцій. Це створює колізію між нормами зазначених нормативних актів.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Проведене нами дослідження теми «Правове регулювання здійснення фінансового моніторингу» дало можливість сформулювати наступні загальні висновки до роботи:

1. Фінансовий моніторинг – це чітко регламентована діяльність суб'єктів первинного та державного фінансового моніторингу щодо спостереження за рухом коштів при здійсненні фінансових операцій, які відповідно до законодавства підпадають під об'єкт фінансового моніторингу. Таке спостереження здійснюється у формі ідентифікації, верифікації клієнтів (представників клієнтів), ведення обліку таких операцій та відомостей про їх учасників, обов'язкового звітування про них Державній службі фінансового моніторингу України, а також подання додаткової та іншої інформації.

2. Для фінансового моніторингу характерні загально-правові принципи та спеціальні принципи проведення фінансового моніторингу. До загально-правових принципів фінансового моніторингу, на нашу думку, належать принцип верховенства права, принцип законності, принцип рівності перед законом і судом та інші. До спеціальних принципів фінансового моніторингу належать принцип достовірності моніторингу, оперативності, систематичності, комплексності, відповідності міжнародним стандартам, вірогідності й порівнянності інформації, імовірності помилок, принцип наукового обґрунтування і актуалізації застосованих в процесі моніторингу методик, безперервності; доступності висновків і результатів. На нашу думку, слід визначити ці принципи в базовому Законі.

3. Проведене нами дослідження дає підстави стверджувати, що генеза правового регулювання фінансового моніторингу в Україні включає чотири етапи, спільними для яких є врахування норм міжнародного законодавства, а саме: 1) 28.11.2002 – 25.09.2003 р.: взяття Україною на себе зобов'язань щодо вдосконалення нормативної бази в регулюванні фінансового моніторингу та прийняття до уваги Сорока

Рекомендацій FATF; 2) з 25.09.2003 – 14.10.2014 р.: прийняття першого Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму» в 2003 році; 3) з 06.02.2015 р. – 06.12.2019: прийняття Закону в другій редакції, що вдосконалив положення першого Закону та розширив нормативне регулювання здійснення фінансового моніторингу в Україні, враховуючи новітні положення FATF 2012 року; 4) з 06.12.2019 – до сьогодні, який характеризується прийняттям нової редакції Закону, яким визначається концептуально новий підхід до проведення фінансового моніторингу в Україні, зокрема, впровадження новітньої термінології та принципів здійснення фінансового моніторингу; зменшення кількості ознак порогових фінансових операцій та зміна порогових сум операцій, які підлягають фінансовому моніторингу; запровадження більш посиленних заходів для встановлення кінцевого бенефіціарного власника та багато інших новацій.

4. Враховуючи сучасний розвиток технологій та міжнародний досвід, в Україні вперше на законодавчому рівні було закріплене поняття «віртуальний актив» та дозволені операції з крипто-активами, виокремлені ознаки суб'єктів, що надають послуги з віртуальними активами, та закріплені правила щодо зазначення інформації, яка супроводжує переказ віртуальних активів, (обов'язкового зазначення інформації про власника таких активів (фізичну або юридичну особу, траст) та отримувача активу); значно розширене поняття «кінцевий бенефіціарний власник» та конкретизовані вимоги стосовно встановлення таких осіб щодо трастів, юридичних осіб та інших правових утворень, отримання інформації щодо структури власності та розуміння операцій, які здійснюються бенефіціарами.

5. Суб'єкти, які уповноважені проводити фінансовий моніторинг, враховуючи їх правовий статус та повноваження, поділяються на суб'єктів первинного фінансового моніторингу та суб'єктів державного фінансового моніторингу. Водночас суб'єкти первинного фінансового моніторингу поділяються на загальні суб'єкти та спеціально визначені суб'єкти та мають у своїй діяльності керуватися

ризик-орієнтованим підходом. Серед суб'єктів первинного фінансового моніторингу відповідно до Нового Закону превалюють суб'єкти фінансового сектору. Поряд із цим, введення до кола суб'єктів первинного фінансового моніторингу таких осіб, котрі не є учасниками фінансового сектора економіки, але які доволі уразливі для використання з метою відмивання коштів, відповідає останнім тенденціям у зазначеній сфері, відображеним Директивою Ради Європи та останньою редакцією Сорока Рекомендацій FATF.

6. Раніше у вказаному переліку суб'єктів первинного фінансового моніторингу фігурували фізичні особи-підприємці та юридичні особи, які проводять фінансові операції з товарами (виконують роботи або надають послуги) за готівку, якщо сума такої фінансової операції дорівнювала чи перевищувала 150 тис. гривень, через що в цій нормі також була наявна колізія положень нормативних актів, оскільки в Постанові Правління Національного банку України «Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні» наявне обмеження для фізичних та юридичних осіб у здійсненні готівкового розрахунку протягом одного дня – 50000 грн та 10000 грн відповідно. Проте, законодавець владнав зазначену колізію, прибравши з переліку спеціально визначених суб'єктів первинного фінансового моніторингу таких суб'єктів.

7. Враховуючи зміну переліку об'єктів фінансового моніторингу шляхом запровадження спостереження за віртуальними активами та операціями, які опосередковують їх рух, до переліку суб'єктів державного фінансового моніторингу увійшло Міністерство цифрової трансформації України. Суб'єктами державного фінансового моніторингу є: Державна служба фінансового моніторингу України, Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, Міністерство юстиції України, Міністерство фінансів України та Міністерство цифрової трансформації України. Повноваженнями щодо здійснення фінансового моніторингу наділена також Державна податкова служба України.

8. На основі проведеного дослідження заходів відповідальності, які можуть бути застосовані до порушників законодавства у сфері фінансового моніторингу, ми дійшли висновків, що вказані норми у порівнянні з попередньою редакцією Закону були значно посилені, встановлені досить серйозні штрафні санкції для порушників відповідного законодавства, а також враховано, що серед суб'єктів первинного фінансового моніторингу переважають суб'єкти фінансового сектору, завдяки чому серед заходів впливу визначено нові. Ми визначили, що відповідно до положень Нового Закону строки зупинення фінансових операцій суб'єктами первинного фінансового моніторингу та спеціально уповноваженим органом є остаточними та продовженню не підлягають. Проте, у Положенні про Державну службу фінансового моніторингу України передбачено право Державної служби фінансового моніторингу на прийняття рішення про продовження строків зупинення фінансових операцій. Відповідна норма потребує скасування, оскільки відповідно до ч. 2 статті 19 Конституції України, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України.

9. Основним спеціальним органом, уповноваженим реалізувати державну політику у сфері фінансового моніторингу уже 18 років є Державна служба фінансового моніторингу України, який посів визначне місце серед аналогічних органів інших держав. Згідно з міжнародними стандартами, Державна служба фінансового моніторингу України не є фінансовим чи контролюючим органом, він функціонує у взаємодії з фінансовим сектором та правоохоронними органами.

На основі проведеного дослідження, були розроблені наступні пропозиції:

1. З метою врегулювання прогалів у законодавстві:

– визначити на рівні норм Закону України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні» чіткий механізм та напрями проведення фінансового моніторингу на ринку цінних паперів з урахуванням норм спеціального Закону;

– закріпити функції та компетенцію банків щодо здійснення фінансового моніторингу у відповідному розділі Закону України «Про банки і банківську діяльність».

2. З метою виправлення колізій у законодавстві:

– скасувати Розпорядження Кабінету Міністрів України, яким встановлюється заборона проведення усіх лотерей;

– узгодити положення закону щодо здійснення фінансового моніторингу операції на суму 400000 та більше гривень та норми законодавства, що встановлює обмеження для фізичних та юридичних осіб у готівкових розрахунках;

– привести у відповідність до Закону Положення про Державну службу фінансового моніторингу України в частині компетенції із скасування права зазначеного органу державної влади щодо продовження строків зупинення фінансових операцій.

Законодавство у сфері регулювання фінансового моніторингу продовжує розвиватися відповідно до міжнародних стандартів і вимог, але досі потребує доповнення та узгодженості з іншими нормативними актами, якими регулюються вузькоспеціалізовані відносини у сфері фінансового моніторингу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЕРЕЛ

1. Живко З. Б., Ревак І. О. Контрольно-ревізійна діяльність. URL: https://pidruchniki.com/1601101341572/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/sutnist_finansovogo_monitoringu.
2. Емелин А.В. Основные направления модернизации системы противодействия легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма в условиях мирового финансового кризиса. Труды Института государства и права Российской академии наук № 4/2010. С. 215-217. URL: <http://www.igpran.ru/trudy/vypuski/2010/2010-4/215-224.pdf>.
3. Торубка М., Андрусак В. Щодо проведення фінансового моніторингу юридичними компаніями. Мистецтво Права. URL: <http://www.moris.com.ua/shhodo-provedennya-finansovogo-monitoringu-yuridichnimi-kompaniyami/>.
4. Берізко В. М. Щодо питання понятійного апарату «фінансовий моніторинг». Право України. 2006. № 12. С. 52–53.
5. Гаврилишин А. П. Щодо питання понятійного апарату «фінансовий моніторинг». Організаційно-правове забезпечення діяльності контролюючих та правоохоронних органів у сфері господарювання: проблеми сьогодення і перспективи розвитку: матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. Ірпінь: Національний університет ДПС України, 2008. С. 588.
6. Розвиток національної системи фінансового моніторингу / Т. І. Єфименко, С. С. Гасанов, О. Є. Користін та ін. – К.: ДННУ «Акад.фін. управління», 2013. 380 с.
7. Симов'ян С. В. Засоби протидії легалізації злочинних доходів у системі державного фінансового контролю. Юридична наука. 2011. № 2. С. 142-149.
8. Прошунин М.М. Финансовый мониторинг в системе противодействия легализации преступных доходов и финансированию терроризма: российский и зарубежный опыт. Москва. 2010.
9. Едророва В. Н. Финансовый мониторинг как категория научного исследования. Финансы и кредит. 2015. С. 43-127.
10. Що таке фінансовий моніторинг. Основні задачі та функції Фінмоніторингу. Державна Служба фінансового моніторингу України. URL: <https://www.sdfm.gov.ua/>
11. Козлов И. В. О стадиях процесса легализации преступных доходов. Теневая экономика. 2007. 72 с.

12. Зимин О. В. современные способы, экономические схемы и классификация моделей легализации (отмывания) преступных доходов. Законодательство и экономика. 2007. № 8. С. 8-14.
13. Белов В. А., Прошунин М. М. Финансово-правовые институты зарубежных стран: Учеб. Пособие. РИОР: ИНФРА-М. 2012. С. 299.
14. Bernasconi P. Finanzunterwelt. Zurich-Wiesbaden. 1986. S. 30. Presidents, Comission on Organized crime. The each connection. Схемы и классификации моделей легализации (отмывания) преступных доходов. Законодательство и экономика. 2007. № 8.
15. Безценный А. П. Постатейный практический комментарий к Федеральному закону от 7 августа 2001 г. № 115-ФЗ «О противодействии легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма» для работников кредитных организаций. 2005. 3 с.
16. Зубков В. А., Осипов С. К. Российская Федерация в международной системе противодействия легализации (отмыванию) преступных доходов и финансированию терроризма. 2007. С. 19-20.
17. Лилли П. Грязные сделки. Тайная правда о мировой практике отмывания денег, международной преступности и терроризме. Ростов н/Д. 2005. С. 21-22.
18. Про ратифікацію Конвенції ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин. Постанова Верховної Ради Української РСР від 25 квітня 1991 року. № 1000-XII. Відомості Верховної Ради УРСР. 1991. № 24. Ст. 27.
19. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму. Закон України від 17 листопада 2010 року. № 2698-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 12. Ст. 81.
20. Про ратифікацію Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності та протоколів, що її доповнюють (Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї і Протоколу проти незаконного ввозу мігрантів по суші, морю і повітря). Закон України від 4 лютого 2004 року № 1433-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 19. Ст. 263.
21. Овчинский В. С. Международно-правовые основы борьбы с коррупцией и отмыванием преступных доходов Сборник документов. Инфра-М. 2004. С. 4-9.
22. Боротьба з відмиванням грошей: європейський досвід для України. Дзеркало тижня. 2007. № 49. 22–28 груд. С. 11-17.

23. Дмитренко Т. Л. Фінансовий моніторинг вексельного обігу. Дисертаційна робота на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук. Державна навчально-наукова установа «Академія фінансового управління». 2019.
24. Разумова И. В. Противодействие легализации (отмыванию) доходов, полученных преступным путем, и финансированию терроризма в аудиторской деятельности. ООО «Издательский дом ФИНАНСЫ и КРЕДИТ». 2015. № 4 (346). С. 51-62.
25. Про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму. Директива 2005/60/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 26 жовтня 2005 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_774#Text
26. Бухарев В. Б., Трунцевский Ю. В., Шулепов Н. А. Зарубежний опыт в сфере правового регулирования противодействия легализации (отмыванию) доходов, приобретенных преступным путем. Международное публичное и частное право. 2007. № 4. С. 45-51.
27. Шумилов В. М. Международное финансовое право: Учебник. 2005. 285 с.
28. Beare M. E. Tracing of illicit funds: Money laundering in Canada. Ottawa. 1990. P. 304.
29. Кернер Х. Х., Дах Э. Отмывание денег. 1996. 37-38 с.
30. План дій для боротьби з розмиванням бази оподаткування та виведенням прибутку з-під оподаткування (Base erosion and Profit Shifting (BEPS Plan)). URL: <https://www.oecd.org/tax/beps/beps-actions/>
31. Council Directive (EU) 2018/822 of 25 May 2018 amending Directive 2011/16/EU as regards mandatory automatic exchange of information in the field of taxation in relation to reportable cross-border arrangements. The Council of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32018L0822>
32. Council Directive (EU) 2016/1164 of 12 July 2016 laying down rules against tax avoidance practices that directly affect the functioning of the internal market. The Council of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:02016L1164-20200101>
33. Council Directive (EU) 2017/952 of 29 May 2017 amending Directive (EU) 2016/1164 as regards hybrid mismatches with third countries. The Council of the European Union. URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2017/952/oj>
34. Кримінальний кодекс України: від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25-26. Ст.131.

35. Сюркало Б. І. Напрями вдосконалення системи державного фінансового моніторингу. Ефективна економіка. 2011. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=779>.
36. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 6 грудня 2019 р. № 361-IX. Голос України. 28.12.2019. № 251.
37. Основні принципи системи фінансового моніторингу. 2016. URL: <https://lektsii.org/12-85820.html>.
38. Новікова Л. В., Каразіна В. Н. Правове регулювання первинного фінансового моніторингу в Україні. URL: <http://radnuk.info/statti/255-finpr/14855->.
39. Общая теория государства и права: в 2 т. Т. 2: Теория права. [под ред. М. Н. Марченко]. М.: Зерцало, 2000. 436 с.
40. Теория права и государства: учебник [под ред. В. В. Лазарева]. М.: Право и закон, 2001. 520 с.
41. Енгибарян Р. В., Краснов Ю. К. Теория государства и права. М.: Юрист, 1999. 242 с.
42. Комаров С. А. Общая теория государства и права: учебник. М.: Юристь, 1998. 379 с.
43. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник / Скакун О. Ф. ; пер. з рос. Х.: Консум, 2001. 656 с.
44. Новікова Л. В., Каразіна В. Н. Правове регулювання первинного фінансового моніторингу в Україні. URL: <http://radnuk.info/statti/255-finpr/14855->.
45. Пількевич Д. Ю. Генеза правового регулювання фінансового моніторингу в Україні. Фінансове право: Збірник наукових праць. Ч. 1. Київський національний торговельно-економічний університет. 2020.
46. Група з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей - FATF. URL: <http://www.fiu.gov.ua/content/uk/fatf.htm%20>.
47. Роль і місце України у боротьбі з відмиванням доходів та фінансуванням тероризму. Фінансовий контроль. 2007. URL: <http://www.dkrs.gov.ua/kru/uk/publish/article/39197>.
48. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. Закон України від 28 листопада 2002 року № 249-IV. URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/t020249?an=751614&ed=2003_02_06
49. Гуржій С. Г., Ключке С. М., Кірсанов В. М. та ін. Протидія легалізації злочинних доходів і фінансуванню тероризму : навч. посібник Держ. ком. фін. моніторингу України. К. : Такі справи, 2008. 560 с.

50. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1702-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1702-18#Text>
51. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII. Відомості Верховної Ради. 2014. № 50-51. С. 2057.
52. Пількевич Д. Ю. Генеза правового регулювання фінансового моніторингу в Україні. Програма IV Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції. Геоекономічні та політико-правові виклики структурної перебудови міжнародних зв'язків України. 2020.
53. Дмитрин О. О., Криницький І. Є., Лукашев О.А. та ін. Фінансове право: підручник за редакцією Кучерявенка М. П. Харків: Право. 2019.
54. Securities and Exchange Commission v. Howey Co. 1946. URL: <https://supreme.justia.com/cases/federal/us/328/293/>.
55. Communique Finance Ministers & Central Bank Governors. 19-20 March. 2018. Buenos Aires, Argentina. URL: https://www.bundertsfinanzministerium.de/Content/EN/Standedartikel/Topics/international_affairs/Articles/2018-03-23-Kommunique-G20-Buenos-Aires.pdf?__blob=publicationFile&v=2.
56. Advice Initial Coin Offerings and Crypto-Assets of 9 January 2019. URL: <https://www.esma.europa.eu/press-news/esma/news/crypto-assets-need-common-eu-wide-approach-ensure-investor-protection>.
57. Прошунин М. М. Финансовый мониторинг как обязательное условие обеспечения финансовой безопасности государства. Вестник Российского университета дружбы народов. Юридические науки. 2016.
58. Алексеева Д. Г. Правовые проблемы, возникающие при идентификации кредитными организациями Бенефициарных владельцев. Вестник Университета имени О.Е. Кутафина (МГЮА). 2017. С. 49-61.
59. Про банки та банківську діяльність: Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 5-6. Ст. 30.
60. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова Правління Національного банку України від 26 червня 2015 р. № 417. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0417500-15>.

61. The Common reporting Standard (CRS). Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD). URL: <https://www.oecd.org/tax/automatic-exchange/common-reporting-standard/>
62. Про внесення змін до деяких законів України у зв'язку з ратифікацією Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки для поліпшення виконання податкових правил й застосування положень Закону США «Про податкові вимоги до іноземних рахунків» (FATCA) від 3 грудня 2019 року № 322-IX. Відомості Верховної Ради. 2020. № 6. С. 37.
63. Про внесення змін до Податкового кодексу України у зв'язку з ратифікацією Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки для поліпшення виконання податкових правил й застосування положень Закону США «Про податкові вимоги до іноземних рахунків» (FATCA) від 3 грудня 2019 року № 323-IX. Відомості Верховної Ради України. 2020. № 10. Ст. 51.
64. Про ратифікацію Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки для поліпшення виконання податкових правил й застосування положень Закону США «Про податкові вимоги до іноземних рахунків» (FATCA). Закон України від 29 жовтня 2019 року № 229-IX. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 50. Ст. 360.
65. Угода між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки для поліпшення виконання податкових правил й застосування положень Закону США «Про податкові вимоги до іноземних рахунків» (FATCA) від 29 жовтня 2019 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/840_005-17#n2%20.
66. Про затвердження Порядку заповнення і подання фінансовими агентами звіту про підзвітні рахунки відповідно до Угоди між Урядом України та Урядом Сполучених Штатів Америки для поліпшення виконання податкових правил й застосування положень Закону США «Про податкові вимоги до іноземних рахунків» (FATCA). Наказ Міністерства фінансів України від 12 серпня 2020 року № 496. URL: <https://tax.gov.ua/data/files/252576.pdf>.
67. FATCA AGREEMENTS AND UNDERSTANDINGS IN EFFECT BY JURISDICTION. U.S. Department of the Treasury. URL: <https://home.treasury.gov/policy-issues/tax-policy/foreign-account-tax-compliance-act>.
68. FATCA Information for Governments. IRS. URL: <https://www.irs.gov/businesses/corporations/fatca-governments>.
69. Standard for Automatic Exchange of Financial Account Information in Tax Matters. Implementation Handbook. Second Edition. OECD. 2018. URL:

<http://www.oecd.org/tax/exchange-of-tax-information/implementation-handbook-standard-for-automatic-exchange-of-financial-account-information-in-tax-matters.htm>.

70. Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні: Закон України від 30 жовтня 1996 р. № 448/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 51. Ст. 292.
71. Коваленко В. В. Курс адміністративного права. URL: https://pidruchniki.com/1593080748272/pravo/sistema_subyekti_finansovogo_monitoringu_ukrayini.
72. Про внесення змін до деяких законів України щодо сприяння залученню іноземних інвестицій: Закон України від 15 травня 2018 р. № 2418-VIII. Відомості Верховної Ради. 2018. № 33. Ст. 249.
73. Правові новини, юридична практика. URL: <https://lexinform.com.ua/yuridychna-praktyka/>.
74. Иванов Э. А. Система международно-правового регулирования борьбы с легализацией (отмыванием) доходов, полученных преступным путем. Государство и право. 2005. № 2. С. 44-49.
75. Про застосування нової редакції Закону «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму», 2019. URL: <https://juristoff.com/news/tema/10698-spfm-xto-kogo-i-yak-maye-monitoriti>.
76. Про затвердження Положення про здійснення фінансового моніторингу суб'єктами первинного фінансового моніторингу, державне регулювання та нагляд за діяльністю яких здійснює Міністерство юстиції України. Наказ Міністерства юстиції України від 18 червня 2015 р. № 999/5. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0735-15>.
77. Про державне регулювання діяльності щодо організації та проведення азартних ігор. Закон України від 14 липня 2020 року № 768-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/768-20#Text>.
78. Про заборону грального бізнесу в Україні: Закон України від 15 травня 2009 р. № 1334-VI. Відомості Верховної Ради України. 2009. № 38. С. 536.
79. Про протидію гральному бізнесу: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 грудня 2019 р. № 1325-р. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-protidiyu-gralnom1325mu-biznesu>
80. Про затвердження Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні: Постанова Правління Національного банку України від 29 грудня 2017 р. № 148. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0148500-17>.

81. Національний банк має намір встановити критерії оцінки ступеня ризику для небанківських установ. Національний банк України. 28 вересня 2020 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-maye-namir-vstanoviti-kriteriyi-otsinki-stupenyu-riziku-dlya-nebankivskih-ustanov>.
82. Національний банк пропонує врегулювати порядок безвиїзного нагляду за небанківськими установами. Національний банк України. 29 вересня 2020 року. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/natsionalniy-bank-proponuye-vregulyuvati-poryadok-bezviyznogo-naglyadu-za-nebankivskimi-ustanovami>.
83. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг: Закон України від 12 липня 2001 р. № 2664-III. Відомості Верховної Ради України. 2002. № 1. Ст. 1.
84. Податковий кодекс України: від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14. № 15-16. № 17. Ст. 112.
85. Питання Міністерства цифрової трансформації: Постанова Кабінету Міністрів України від 18 вересня 2019 р. № 856. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/856-2019-%D0%BF#Text>
86. Про затвердження Положення про здійснення установами фінансового моніторингу: Постанова Правління Національного банку України від 28 липня 2020 року № 107. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_28072020_107.
87. Про затвердження Положення про здійснення банками фінансового моніторингу: Постанова Правління Національного банку України від 19 травня 2020 року № 65. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0065500-20#Text>.
88. Про подання звітності з питань фінансового моніторингу Національному банку України: Постанова Правління Національного банку України від 30 липня 2020 року № 113. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_30072020_113.
89. Про затвердження Порядку проведення перевірок Міністерством фінансів України суб'єктів первинного фінансового моніторингу: Наказ Міністерства фінансів України від 6 травня 2015 р. № 489. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0596-15#n18>.
90. Буткевич С. А. Міністерство фінансів України як суб'єкт державного фінансового моніторингу. Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. 2011.
91. Деякі питання оптимізації системи центральних органів виконавчої влади. Постанова Кабінету Міністрів України від 02 вересня 2019 р. № 829. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/deyaki-pitannya-optimizaciyi-sistem-829>.

92. Про припинення Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг. Указ Президента України від 30 червня 2020 року № 259/2020. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2592020-34317>.
93. НБУ оштрафував фінкомпанію «Платіжний Центр». MindUA. 1 жовтня 2020 року. URL: <https://mind.ua/news/20216510-nbu-oshtrafuvav-finkompaniyu-platizhnij-centr>.
94. Латковська Т. А. Банківські процедури для протидії відмивання грошей. Вороновські читання 2018 (збірник тез). URL: <http://afl.org.ua/>.
95. Про затвердження Положення про Державну службу фінансового моніторингу України: Постанова Кабінету Міністрів України від 29 липня 2015 р. № 537.
96. Офіційний сайт Державної служби фінансового моніторингу. Інформування про результати роботи Держфінмоніторингу за 2019 рік. Державна служба фінансового моніторингу. 2020. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/Informuvannya-pro-rezultati-roboti-derzhfinmonitoringu-za-2019-rik.html>.
97. Моспаненко И. В., Бондаренко И. И. Особенности организации системы государственного финансового мониторинга в зарубежных странах. Государственное управление. Электронный вестник. 2014. № 46. С. 107-120.
98. Перший Звіт про прогрес за результатами п'ятого раунду взаємної оцінки України Комітетом MONEYVAL. Академія фінансового моніторингу. URL: <https://finmonitoring.in.ua/pershij-zvit-pro-progres-ukrayini/>
99. Між Держфінмоніторингом та НІСД підписано Меморандум про загальні засади співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Державна служба фінансового моніторингу. 2020. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/mizh-derzhfinmonitoringom-ta-nIsd-pidpisano-memorandum-pro-zagalni-zasadi-spivrobitnicztva-v-sferi-protidiji-legalizacziji-vidmivannyu-doxodiv-oderzhanix-zlochinnim-shlyahom-finansuvannyu-terorizmu-ta-finansuvannyu-rozprovsyudzhennya-zbroji-masovogo-znishhh.html>.
100. Держфінмоніторинг та YouControl започатковують взаємодію та співпрацю. Державна служба фінансового моніторингу України. URL: <https://fiu.gov.ua/pages/dijalnist/funkcional/news/derzhfinmonitoring-ta-YouControl-zapochatkovuyut-vzajemodiyu-ta-spivpraczyu.html>.
101. Про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Підрозділом фінансової розвідки Держави Кувейт щодо

співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом та фінансуванню тероризму. Меморандум від 30 січня 2019 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/414_001-19#Text.

102. Про взаєморозуміння між Державною службою фінансового моніторингу України та Підрозділом фінансової розвідки Республіки Австрія щодо співробітництва в сфері протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення. Меморандум від 30 січня 2019 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/040_001-19#Text.

103. Підписано Заяву про співробітництво між Державною службою фінансового моніторингу України та Підрозділом фінансової розвідки Японії. Державна служба фінансового моніторингу України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/pidpisano-zayavu-pro-spivrobitnictvo-mizh-derzhavnoyu-sluzhboyu-finansovogo-monitoringu-ukrayini-ta-pidrozdilom-finansovoyi-rozvidki-yaponiyi>.